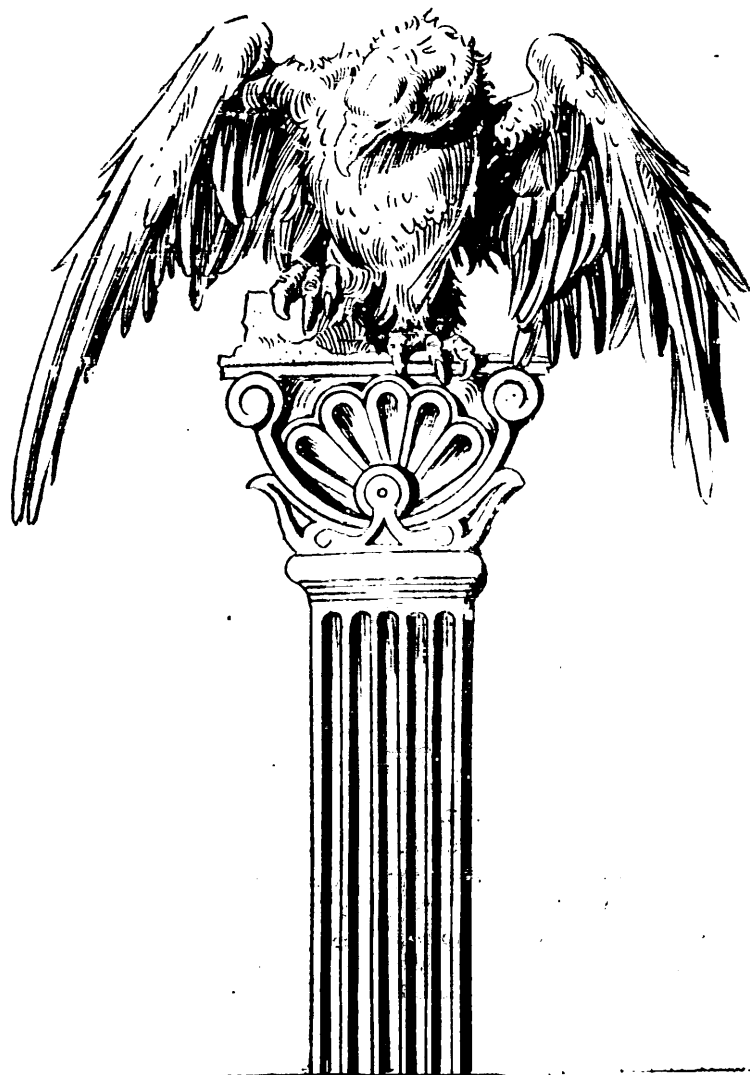

PALAESTRA LATINA

ANN. XXIV. N. 145

MM. MAJO et JUNIO

AN. D. MCMLIV

www.culturaclasica.com

Bibliographia

C. TAGLIAVINI. — *Le origini delle lingue neolatine*, seconda edizione rielaborata. Bologna, Casa Editrice Prof. Riccardo Patron. 1952

Opus magnae quidem molis ponderisque hoc de origine linguarum Neolatinarum, a professore C. Tagliavini scite exaratum. Quod est in primis studentibus in Facultatibus litterarum et in Magisterio dicatum, atque omnibus quoque viris rerum linguisticarum et philologicarum maxime studiosis. Eas vero de re lectiones continet, quas praeclarus auctor in Universitati Bononiensi, anno academico 1926-1927, explicavit, maxima enitens cura, qui ad nostram diem commodaret opus in schola Italica vere «classicum». *Le Origine Neolatine*, a Paulo Savj-Lopez aliquo abhinc tempore conscriptum.

Haec autem altera editio operis fructus est laboris atque studii in magisterio clari viri Tagliavini quinque admodum lustra, eaque maxime profectus. Ideoque cum bibliographia tum res ipsa ad nostram usque aetatem rite sapienterque adducta est, lectorum denuo studio recolenda.

Voluminis ejus modi indices, qui elaborati sunt a Dre. Theresia Cappello, plane luculenti maximaeque utilitatis, in opere tantae amplitudinis (pp. XX-584) Primus quidem (pp. 497-510) est nominum in opere auctorum Index: completus eorum elenchus, qui ad nostram diem de re disputaverunt scriptorum. Alter est materiarum Index (pp. 511-528): qui plane commodus aptusque ad ea reperienda, quae in cursu libri adducuntur. Ultimus, isque praecipuus, est index verborum (pp. 529-580): quasi nomenclator verborum, quae in opere mira eruditione ac copia refert auctor. Plus triginta linguarum voces ibi lector consulendas reperire valet.

Post brevem auctoris praefationem

(pp. V-VIII) brevitates operis consequuntur (pp. IX-XII). Deinde habes phoneticas transcriptiones diversarum linguarum atque normas ususque ad lectionem idiomatum Romanicorum (pp. XIII-XIX).

Jam vero totum opus in septem ampliora capitula dividitur. 1) Philologia Romanica (pp. 1-56) 2) «Substratum» praeromanum (pp. 57-118). 3) «Romania», id est, territoria perdita ac territoria denuo acquisita in provincia linguistica Neolatina (pp. 119-164) 4) Nucleus centralis seu Latinus (pp. 165-214). 5) «Adstrata» et «superstrata» (pp. 215-305). 6) Linguae et dialecti Neolatinae (pp. 306-412). 7) Denique antiquiora monumenta linguarum litterarum (pp. 413-494). Paucis, opus maximi quidem momenti est ad hodiernam culturam Romanicam evulgandam atque ad eam docendam.

C. SCHWIEDER — *Latine loquor*. Romae, ex Officina Libraria Herderiana. Piazza Montecitorio, 117 1953.

Nitide hujus modi voluminis finem clarus scriptor, in *proemio*, detegit: «Opusculum qualecumque hoc eo tantum spectat, ut legentem latine colloqui edoceat, grammaticae quidem sed et latine animi sensa ad vitae nostri temporis usus facile ac perspicue promere».

Atque libri tanquam «synthesis» his ipsis auctoris versibus scite comprehenditur: «Quae ideo in cotidianis vitae commerciis hodie passim occurrunt, ab adolescente aetate ad extremam usque senectam, facile tibi, amice lector, hisce in paginis inventies, ut: qua ratione mane surgendum; qua scholae praeparandae; qua salutandi familiares et amici; qua ad scholam festinandum; quid in schola quidve in via vel domi agendum; quid per urbem cum amicis vel cum extraneis cavendum; quid in deambu-

(cf. *extremam pag. hujus fasc.*)

PALAESTRA LATINA

PRETIUM SUBNOTATIONIS ANNUAE: 20 pesetarum in Hispania et America. 25 pesetarum in reliquis civitatibus.
Pretium mittatur oportet ad Administratorem: Lauria, 5, Apartado 2042, Barcelona.
Scripta ad Moderatorem: Conde, 2, Barbastro (Huesca)

De Callisthene*

Nonnulla denique ad quaestionem de Hermia principe addenda restant. Tertullianus (*Apologeticum*, 46, 15. cf. EUSEBIUS PE XV 2, 12) accusavit Aristotelem quod foede Hermiam deseruit, ut a Persis interficeretur; quod crimen ab iis, qui philosopho illi Peripatetico obtrectare solebant, Aristoteli tribuebatur.

Aristoteles vero tribus in Hermiae honorem carminibus memoriam illius principis Atarnitae discipuli familiaris aeternam conservavit atque apologia (cf. *Athenaeus*, XV 697 a) anno 323 Athenis contra adversarios defendit.

Monumentis quoque Hermias honestatus est; primo Delphis, ubi statua Hermiae anno 341, ut videtur, una cum Aristotelis hymno in virtutem (*aretán*) reguli Atarnei erecta est; deinde perparvum templum rotundum (*thalamus*) cum statua Hermiae anno 335 simul cum versibus elegiacis Aristotelis in lateribus crepidinis statuae constructum est. Praeterea Plinius (H. N. 37, 66-67) commemorat mirabile mausoleum quod Hermiae honori in insula Cypro aedificatum est, cuius proprietates Theophrastus in libro «de lapidibus» descripsit.

Fragmenta vero libri Callisthenis, qui inscribatur «Hermias», inveniuntur apud Demetrium «de elocutione» 293, ubi refertur, quo modo Hermias indignaretur audiens tales objurgationes quales ad ejus eunuchi qualitatem pertinerent: «machairiona» (non: *machairion*), «tomán» (non: *tomén*), «ektomán» (non: *ektomén*); ibidem ultro «clemens» Hermias laudatur. Praeterea Didymus ipse Alexandrinus in commentario ad orationem Demosthenis (p. 10, 64 editionis Teubnerianae 1904) excerptum ex «Hermia» Callisthenis laudavit. Ex eodem Callisthenis libro Helladius (circa annum p. Chr. n. 300) eundem de eunuchi qualitibus locum sumpsisse videtur, qui locus in Photii bibliothecae codice 279 Helladii legitur, cf. index Bekkeri sub voce «Hermias».

De Callisthene ipso tandem Theophrastus Peripateticus libellum proprium composuit (cf. CICERO, *Tusc.* III 9. DIOG. LAERT. V 44) fortasse brevi post mortem Callisthenis, qui anno 327 periit; ubi sortem illius rerum scrip-

* Cfr. faoc, 144, p. 145.

toris tristissimam Theophrastus enarravit eodem fere modo Callisthenem celebrans honestando et deplorando atque Callisthenes, olim scholae Peripateticæ juvenis doctor, amicum Hermiam principem miserando prædicavit.

Postremo libelli, qui enumerantur, magni momenti, ad quaestionem de Hermia intellegendam, sunt:

1. PETER VONDER MUEHLL: «Hermias» RE Supplement, III (Stuttgart, 1914) 1126-1130.
2. W. JAEGER: *Aristoteles* (Berlin, 1923) 112-120 et in editione Anglica (Oxford, 1948) nec plena nec plane de Hermia disputando rettulit.
3. C. M. MULVANY: *Notes of the legend of Aristotle*. Classical Quarterly XX (1926) 155-167.
4. FELIX JACOBY: *Die Fragmente der griechischen Historiker* 2. Teil; Zeitgeschichte (Berlin, 1929) nr. 124 *Kallisthenes*, Text fr. 2 p. 640 (Callisthenes encomium composuit de eo (=Hermia)).
5. FELIX JACOBY: *Die Fragmente... Kommentar* (Berlin, 1930) p. 416
6. FELIX JACOBY: RE *Kallisthenes* nr. 2 col. 1674-1707.
7. D. E. W. WORMELL: *The literary tradition concerning Hermias of Atarneus*. Yale Classical Studies V (New Haven, 1935) 57-92.
8. PAUL MORAUX: *Les listes anciennes des ouvrages d'Aristote* (Louvain, 1951) 144-145, 338-339.

EMIL ORTH

Cursus gymnasticus .

Deinde (1) qui minus gravis esset iis senectus, si octingentesimum annum agerent quam si octogesimum? praeterita (2) enim aetas quamvis (3) longa cum effluxisset (4), nulla consolatio permulcere posset (5) stultam senectutem. Quocirca si sapientiam meam admirari soletis (6) (quæ utinam (7) digna (8) esset opinione vestra nostroque cognomine!), in hoc (9) sumus sapientes, quod (10) naturam optimam ducem tamquam deum sequimur (11) eique paremus; a qua (12) non veri simile (13) est, cum ceteræ partes (14) ætatis bene descriptæ sint (15), extremum actum tamquam ab inertis poeta esse neglectum (16). Sed tamen (17) necesse fuit (18) esse aliquid extremum (19) et tanquam in arborum bacis terræque fructibus maturitate tempestitiva quasi vietum et caducum, quod ferendum est molliter sapienti (20). Quid est enim (21) aliud gigantum modo bellare cum diis nisi naturæ repugnare? (Cic. *De Senectute*, 2, 4).

1) **Deinde.** — Rejecit Cato opinionem eorum qui senectutem censent citius advenire, nam aequè gravis illis esset «si octogesimum annum agerent quam si octingentesimum».

2) **Praeterita.** Verte pro adjectivo, non pro participio et sic dispones orationem: «cum enim aetas praeterita quamvis longa effluxisset, nulla consolatio»...

3) **Quamvis.** — (=tam longa quam vis).

Apud classicos scriptores potius *por más que*, *por mucho que*, quam *aunque* significat. Inde optime cum adjectivis usurpatur, raro cum participiis: «Res bello gesserat *quamvis* rei publicæ calamitosas attamen magnas» (Cic. *Phil.* 2, 45, 116) «*Quamvis* porticu protecta vasa nihilominus» .. (COL. 9, 14, 14)

4) **Cum effluxisset.** — (=postquam effluxit). In orationibus quæ tempus exprimunt

quibusque tacta narrata inter se copulantur, imperfectum vel plus quam perfectum sub-
iunctivi adhibentur: «(Epamíondas) *cum vi-*
cisset Lacedaemonios apud Mantineam, atque
ipse gravi vulnere examinari *se videret*, quaest-
vit salvusne esset clipeus». (Cic. *Fin.* 2, 30).

5) **Posset.** — Subiunctivus irrealis. — Ex-
tremus locus qui in oratione *stultae* senectuti
tribuitur, maximam vim sententiae ac menti
Tullii praestat.

6) **Soletis.** — Verbum *soleo* simplicem
infinitivum secum fert: «Qui *mentiri solet*, pe-
jorare consuevit». (Cic. *Rosc.* 16, 46).

7) **Utinam esset.** — Subiunctivus opta-
tivus qui votum vel desiderium exprimit Prae-
sente aut perfecto utimur ad notandum votum
quod fieri potest vel potuit; imperfecto vero
vel plus quam perfecto ad desiderium quod
nec potest nec potuit fieri. Saepae particula *uti-*
nam praecedit: «Valeant cives mei; *sint* inco-
lumes, *sint* florentes, *sint* beati» (Cic. *Mil.* 34).
«Omnia di *facerent*, essent communia nobis»
(Ov. *Met.* 9, 490).

8) **Digna.** — *Dignus* et *indignus* fere sem-
per cum ablativo usurpantur; cum genitivo in
poëtis et aliquando apud Ciceronem inveniun-
tur: «Obsecro te, Cicero, suscipe curam et co-
gitationem dignissimam *tuae virtutis*» (Cic.
Att. 8, 15).

9-10) **In hoc... quod.** — Explicativum,
quia sensum orationis quasi explicat Apte
pronomini demonstrativo respondet eique sub-
iungitur: *in hoc... quod*, «en esto precisamente...
en que (=es a saber)». Ceterum indicativo vel
subiunctivo construitur prout scriptor pro-
priam vel alienam sententiam exprimere vult:
«*Hoc enim uno praestamus vel maxime feris,*
quod colloquimur inter nos» (Cic. *de or.* 1, 8;
cfr. RIEMANN, *Syntaxe latine*, § 172).

11) **Naturam... sequimur.** — Caput un-
de omnem de vita et de moribus doctrinam
Stoici ducebant quibus deus natura erat, et
virtus «secundum naturam vivere».

12) **A qua.** — «*a natura esse neglectum*»..

13) **Veri simile.** — *Similis, dissimilis, af-*
finis cum dativo adhibentur; aliquando cum
genitivo, semper cum pronomibus persona-
libus; semper etiam dices *veri similis*.

14) **Ceterae partes.** — Belle hic Cicero
vitam hominum dramatico poemati comparat
cujus partes unusquisque homo, dum vivit,
scribit; ultima vero pars est senectus.

15) **Descriptae sint.** — In perfecto sub-
iunctivo, quia non ab infinitivo (*neglectum es-*
se), a quo pendet, regitur, sed a verbo primario
(*veri simile est*), quod saepe evenit in subijuncti-
vis ab infinitivis pendentibus; quamquam
multae sunt exceptiones praesertim si infiniti-
vus in praeterito perfecto est. «Negavi me un-
quam commissurum esse ut jure *reprehende-*
rer» (Cfr. LLOBERA, *Gramática clásica latina*,
n.º 351. II).

16) **Esse neglectum.** — Completiva in-
finitivi oratio quae vices subjecti gerit locutio-
nis impersonalis *veri simile est* (cfr. RIEMANN,
§ 183, 1.º)

17) **Sed tamen.** — Locutio quae saepis-
sime praecedentem orationem restringit atque
in transitionibus usurpatur: «Por lo demás,
por otra parte, sin embargo».

18) **Necesse fuit.** — Romani pressius
perfectum in narrationibus usurpant, nos vero
saepius *imperfectum*: «Luctus Catilina... *fuit*
(=era) magna vi et animi et corporis» (SALL.
Cat. 1, 1).

19) **Aliquid extremum.** — Orationem
ita dispones: «Necesse fuit esse aliquid extre-
mum et quasi vietum et caducum maturitate
tempestiva tamquam in arborum bacis et fruc-
tibus terrae»...

20) **Sapienti.** — Persona agens quae *da-*
tivo effertur, nam a forma periphrastica *feren-*
dum est pendet.

21) **Quid est enim.** — Rectius hanc com-
parationem suo ordine dispones: «Quid est
enim aliud naturae repugnare nisi gigantum
modo bellare cum diis»...

JESUS ASPA, C. M. F.

De variis pila ludendi generibus

Criquet. — Lusio pilae generis apud Britannos maxime usitatum a duabus catervis, quae ex undenis constant lusoribus, exercetur. Ludi campus est planus. Hinc inde portarum tractus, qui XX metra distant et longitudine sunt metrorum duorum cum duabus centesimis (m. 2,02), notati sunt. In cuius tractus medio positae sunt portae, i. e. tres pali duo centimetra crassi et fere LXX centimetra longi humi infixi sese interque septem centimetra distantes, quibus palis duo transversaria X centimetrorum longitudine sunt superimposita. Altera manus portam suscipit defendendam, altera incursionem parat. Caterva defendens singulis portis adjungit pilicreperum, qui planam clavam aut palam manibus tenet. Aggressor vero manipulus alteram portam pilario, alteram portario mandat. Pilarius autem pilam in obversam portam jactat, adstans defensor pilam conatur repercutere. Tum defensor, si prospere ei contigit, ut pilam repercuteret, cum suae factionis pilicrepeo contra stante locum perniciter mutare gestit, quamdiu pila in effectu i. e. in campo est. Quae locorum vices totiens repeti possunt, quamdiu aggressor inter lusorum cursum portam non everterit. Prospera autem locorum permutatio, qui cursus appellatur, pro puncto valet. Inter ejusmodi cursus aggressorum est debitum pilam nancisci et ejus ope portam evertere. Quodsi eis contigerit aut pila jaculatoris ita portam tetigerit, ut haec corruat, pilicrepeo secedendum est e campo atque in ejus locum alius succedit. Secedendum quoque est, cum pila ab ipso jacta ab aggressore sublimis e volatu capitur, cum ipse portam evertit aut aggressorem quemdam prohibet. Portarii autem est pilas longinquas interciperet et pilicrepeo currente portam evertere. Post pilarii ictus quinque factos locus ad portam alii traditur obtinendus: Defensorum autem partes actae sunt, cum omnes factionis ejusdem lusores munus pilicrepi expleverint et e campo exterminati aut exclusi sunt. Certamen comprehendit duas cujusque factionis defensiones «per duas vices alternatas» (bis alterna vice). Per quod tempus quae factio plurimos confecerit cursus, declarabitur victrix.

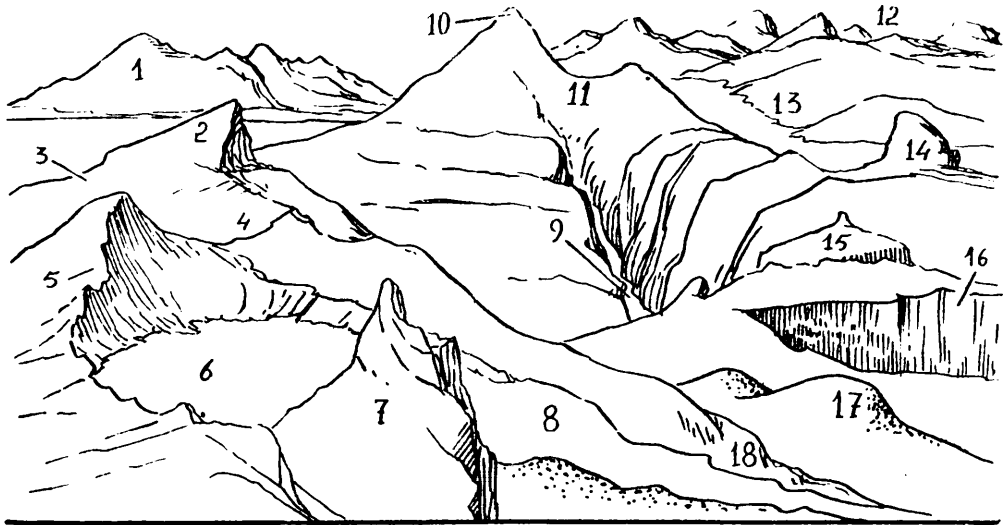
Quod pila ludendi generis haud inficete *oppiduli ludus* appellatum est, quia ejus ratio in portae veluti parvi oppidi tamquam arcis expugnatione sita est. Cum vero summam postulet agilitatem et exercitationem animique praesentiam, praeter Britannos in aliis terris tantummodo a professionalibus colitur. Pila autem CC grammata pendens est confecta ex corio, quod nucleum subereum funiculis obvolutum contegit. Clava, qua pila protruditur, est lignea et in palam rectangularem latitudine X centimetrum cum LXXV centesimis excurrit.

JOSEPHUS HOLZER, *Rector*

Lebachii.

Nova et Vetera

Mons

1. Atque montanum tibi conspectum, amice lector, offert adjuncta tabula hujus Commentarii nostri «sectionis», NOVA ET VETERA. Mons tanquam tumor est terrae altissimus, ab *eminendo* ita dictus. Aër purus putus in sublimitate, una cum hodierno hominum studio «*alpinistico*», maxime in montium naturaeque rerum aestimationem montivagos contulit.

Immo et antiquiis Latii incolis erant in corde rerum spectacula montanarum. Hinc illa fortasse nata de montibus effata: «Montes et maria polliceri», quod leges apud Sallustium (*Cat.* 23, 3). Atque illa percelebris vox: «Parturient montes, nascetur ridiculus mus» (*Ars P.* 139). Quod de iis dicitur, qui magna promittunt, jactant, prae se ferunt, minantur, ut ait Phaedrus (4, 22), extricant nihil.

Montes magis notos in classica antiquitate, et Latina et Graeca, his commodum versibus Ovidius, uno quasi conspectu, profert nobis recolendos:

« Sylvae cum montibus ardent,
Ardet Athos Taurusque Cilix et Imolus et Oete
Et tum sicca, prius creberrima fontibus, Ide
Virgineu-que Helicon et nondum Oeagrius Haemus.
Ardet in immensum geminatis ignibus Aetna
Parnasusque biceps et Eryx et Cynthus et Othyrs
Et tandem nivibus Rhodope caritura Mimasque
Dindymaque et Mycale natusque ad sacra Cithaeron.
Nec prosunt Scythiae sua frigora; Caucasus ardet
Ossaque cum Pindo majorque ambobus Olympus
Aeriaeque Alpes et nubiter Appenninus» (*Met.* 2, 216-226).

2. De montibus vero eorumque elementis, cum simplicibus tum compositis, plurimum ars et scientia curant atque disserunt Geographiae autem pars quae de montibus est, «orographia» vocari apud sapientes consuevit; pars vero Geologiae quae de eorum origine seu formatione disputat, «orogenia».

Uno igitur oculorum ictu in pictura vides praecipua de re montana, quorum quidem nomina latine et hispanice tibi, comodi gratia, propono, addens ilico et non nullorum eodem pacto nomina montium.

1. <i>Sierra</i> , praerupti montes	10. <i>Cumbre</i> , jugum, i
2. <i>Pico</i> , acumen, inis	11. <i>Collado</i> , clivus, i
3. <i>Ladera</i> , declivitas, atis	12. <i>Nudo</i> , nodus, i
4. <i>Puerto</i> , angustiae, arum	13. <i>Estribo</i> , monticuli, orum
5. <i>Cresta</i> , cacumen, inis	14. <i>Cerro</i> , tumulus, i
6. <i>Circo</i> , circus, i	15. <i>Muela</i> , molaris mons, tis
7. <i>Peña</i> , rupes, is	16. <i>Precipicio</i> , praecipitium, ii
8. <i>Ventisquero</i> , *gelarium, ii	17. <i>Colina</i> , collis, is
9. <i>Desfladero</i> , pylae, arum	18. <i>Falda</i> , montis radices, um

Aetna, *Etna*

Alpes, ium, *Alpes*

Antilibanus, *Antilibano*

Appenninus, *Apenino*

Atlas, antis, *Atlas*

Caucasus, *Cáucaso*

Cebennae, arum, *Cebenas*

Jura, *Jura*

Libanus, *Líbano*

Olympus, *Olimpo*

Parnasus, *Parnaso*

Pindus, *Pindo*

Pyrenaei, orum, *Pirineos*

Taurus, *Tauro*

Vesuvius, *Vesubio*

3. Et animo nunc terram respice, quae vastas hic planities, tanquam spatiosa aequora campi, tumulos ibi atque eminentes colles habet. Alibi sunt fragosa loca; immo et alti montes, profundaeque valles, arduae et abruptae rupes, praecipitesque hiatus. Hic herbidos cespites videre potes; ibi arida glabreta; alibi udas, humorem perpetuo liquantes, uligines.

Quodsi tellus excavata est altius, fossa; si brevius dumtaxat, scrobs dicitur; si vero oppido profunda, vorago, barathrum vel abyssus. Angustiae autem viarum inter montes fauces, pylae vel claustra appellantur.

Montis praecipuae partes sunt jugum seu cacumen, vertex, supercilium; latus ejus dorsum, seu clivus vel etiam collis; radix pes; grumus terrae cutis atque tuber. Vena tractus est montis subterraneus, qui quidem metalla, industriae quasi fundamentum, continet. Intervenium spatium est inter venas medium, quibus fibrae transverse incumbere solent.

Montem vero ascensu facilem acclivitas, descensu declivitas, unde mons acclivis et declivis, facit. Praeceptum est, si in utroque difficilis, ibique praecipitium adest. Campus terrae est planities ampla; silva locus arboribus sponte nascentibus fre-

quens; arbores sacras, apud antiquos Romanos, lucus servabat; nemus voluptati inservit, saltusque pascendis pecoribus opportunus.

Locus ubi lapides exiduntur, latomia dicitur; ubi aliquid effoditur, fodina; unde aurifodina, aeraria, nitraria, sulphuraria, cotaria. Interiora tandem si daretur intueri terrae, videres meatuum plenam et specuum, ubi lustra, cryptae, cuniculi, antra, foveae et cavernae. Quarum quidem spiramenta vel spiracula crateres dicuntur.

Sed haec hactenus. Nunc quaedam, appendicis ergo, de phraseologia rei montanae ac naturae.

4. Orbis terrarum, terrae: *el globo terrestre*
(Terra) continens: *el continente*
Interior Europae, interiora Europae: *el interior de Europa.*
Sinus urbis: *el corazón de la ciudad*
Terra effert fruges: *la tierra produce frutos*
Animata inanimaque: *la naturaleza animada e inanimada*
Ea quae terra gignit: *las producciones del suelo*
Radices agere: *echar raíces*
Montes vestiti silvis: *montañas sembradas de árboles*
Loci silvestres: *selvas*
Vertex montis: *la cresta de la montaña*
Culmina Alpium: *la punta de los Alpes*
Sub radicibus montis: *al pie de la montaña*
In infimo monte: *al pie de la montaña*
Superare, transcendere Alpes: *franquear los Alpes*
Altissimis montibus undique contineri: *ser limitados por todas partes de montes muy altos*
Collis leniter ab infimo acclinis: *colina de subida suave*
Collis leniter a summo declivis: *colina de bajada suave*
Loca edita, superiora: *la altura*
Regio aspera et montuosa: *región escarpada y montañosa*
Loca plana: *la llanura*
Saxa praerupta: *rocas escarpadas*
Loca inculta: *regiones incultas*
Loca deserta: *la soledad*
Loca frequentia: *lugares poblados*
Loca amoena, vel amoenitates locorum: *paisajes amenos*
Inter silvas Academi: *en el parque de Academo*

ILDEPHONSUS GONZÁLEZ, C. M. F.

De prosae orationis Certamine IV (MDCCCCLII) quod a Capitolio nuncupatur

In aedibus Capitolinis, amplissimo in conventu, quo dies Urbis Natalis celebratus est, Romanae civitati Praefectus exitum Certaminis Capitolini coram exterarum nationum nostraeque legatis et civibus de more renuntiavit, qui plurimi auditum convenerant, quae vir doctissimus Aldus Ferrabino, scite et eleganter, ut est rerum Romanarum peritissimus, dicturus esset de fabulis ac miraculis, quibus nobis memoria ultimae Urbis originis ejusque conditorum est tradita.

De quo certamine in primis dicendum est nullum a quinqueviris iudicium factum esse de omnibus fere libellis, quibus Latinitatis studiosi viri exterarum nationum certamen adiverunt, cum eorum alii antea in lucem scriptum suum evulgavissent, pars haud satis diligenter servavissent, quae petitoribus praescripta essent.

Quod quidem moleste tulit Institutum Romanis studiis provehendis, praesertim cum sit in hujus Certaminis Actis quintam fere libellorum partem ab exteris nationibus missam esse; accedat huc praeterea quod justa est causa quare nonnulli eorum haud tenui Minerva exarati esse videantur.

Quomodo de libellis iudicatum sit paucis absolvam.

Quam variis diversisque orationum generibus hoc anno certatum sit, nemo est qui non videat, libellorum modo titulos attingat. De re publica alii disputaverunt, alii scite de philosophis scriptoribusque cum veteris tum nostrae aetatis disceptaverunt; partim, ornato et dulci genere dicendi delectati, narratiunculas fictasque finxerunt fabellas. Fuerunt qui tum ironice, tum graviter de rebus ad vitam et ad mores nostrae aetatis pertinentibus tractarent; fuerunt denique qui libellos mendose effutissent vel nugis refertos.

Quaerat quispiam quatenus petitores expectationem expleverint certaminis, quod «praestantium ingeniorum nova experimenta» requirit. Estne unde dicamus debita omnino soluta esse? Quamquam nihil prorsus causae est quare id probe dici possit — licet operam enixe navaverint petitores — at ne infitietur quidem id quisquam.

Cujus rei hanc potissimam, neque omnibus satis perspicuam, causam putamus fuisse, quod in hujus generis certaminibus non sine aliquo negotio fuit materiam invenire, de qua disputaretur; plurimi enim petitorum adeo inveniendae re laborem irritum profuderunt ac perdididerunt, ut opuscula eorum testimonium se exhibeant solum summae virium contentions nec non et probabilis peritiae cum linguae, tum sermonis Latini; admodum pauci, cum frustra ac diu in tricis morati essent aliique alia periclitati essent, nihil aliud sibi relictum esse senserunt, nisi ut in somnia confugerent. Nimirum in somniis et in hujusmodi orationibus cujusvis generis res facile includuntur.

Attamen opuscula non defuerunt, quae vel scriptorum ingenii praestantia, vel egregia quadam imaginandi vi, vel dicendi saltem peritia, ceteris antecellerent; quorum in numero haec fuerunt, quae litterarum ordine exhibentur: *Ardeo*. - *De Itatorum in adversis rebus concordia*. - *De floribus*. - *De Medii aevi reipublicae navali victoria ejusque vate*. - *Ea est ex omni aeternitate fluens veritas sempiterna*. - *Europae consociandae animadversio*. - *Horatiana*. - *Iter Bithynicum*. - *Mater infelix*. - *Laboravi fidenter*. - *Oratio in Milonem*. - *Otium Castrense*. - *Pennae nido majores*. - *Plautus redivivus*. - *Quomodo afficiantur qui oblectationis causa montes peragrant*. - *Suam quisque patriam magnopere amat*. - *Vincentii Ussani Manibus*.

Horum omnium auctorum primam meruit laude palmam MARIUS PINTO Salernitanus, qui opusculo, cui index *Iter Bithynicum*, certaverat; alteram vero MICHAELANGELUS PETRUZZIELLO Salernitanus et ille, libello qui *Mater infelix* inscribitur.

Haec denique opuscula, prout leges certaminis postulant, digna habita sunt quae publice laudarentur: CASPARIS ADRAGNA *Suam quisque patriam magnopere amat*. - HUMBERTI BOELLA *Quomodo afficiantur qui oblectationis causa montes peragrant*. - JOSEPHI MORABITO *Pennae nido majores*. - JOACHIM PETROLI *De floribus*. - JOANNIS BAPTISTAE PIGATO *Plautus redivivus*. - IGNATII POMA *Vincentii Ussani Manibus*.

Duo primi praemia praeposita acceperunt: primus argenteum sigillum lupam Capitolinam praestanti arte imitatum, argenteum nummum alter.

GUERRINUS PACITTI

ab actis

CERTAMEN CAPITOLINUM V (MDCCCCLIII)

In aedibus Capitolinis Romanae civitati Praefectus a. d. XI Kal. Maj. MDCCCCLIV renuntiavit *Praemio Urbis* eloquentissimum virum Ignatium Poma ornatum esse, qui libello, cui index *Nox Panormitana*, Certamen Capitolinum adiverat omnibus omnium gentium sermonis Latini studiosis propositum; Aldum Bartalucci, Joachim Petrolli vero victori proximos de agone discessisse, quorum alter libello c. t. *Convivium*, alter libello c. t. *Nubes* certaverat.

Ad haec Certaminis iudices dignos habuerunt qui publice laudarentur doctissimos viros, quorum nomina litterarum ordine exhibentur: Caspar Adragna, Albertus Albertini, Goodwinus Beach, Aloysius Guercio, Hyacinthus Gualtieri, Paulinus Menna, Josephus M.ª Mir C. M. F., Josephus Morabito, Amadeus Pacitti.

De quo certamine plura, si licebit, alias.

GUERRINUS PACITTI, ab actis

Beati Damasi Summi Pontificis epistulae

Novem sunt epistulae hujus egregii Pontificis ab ipso vel a Patribus conciliorum, quibus ipse praefuit, scriptae. Earum aliae ad nos integrae pervenerunt, aliae vero mutilae exstant.

Prima, sacra synodo Romae congregata, cui Damasus Papa primo praefuit, conscribitur, omnibusque mittitur Orientis catholicis Episcopis. In ea compertum esse narratur:

•Nonnullos non haeresis studio, neque inscitia vel ex simplicitate quadam saevis interpretationibus aestuantes, non satis dispicere, quae magis patrum nostrorum sit tenenda sententia, cum diversa concilia eorum auribus ingerantur• (Ep. I, P. L., XIII, 348).

Quare et Auxentius Mediolanensis Episcopus condemnatus est. Denique Orientales Episcopos hortatur ut haeticorum hominum errores caventes, fidem Apostolorum, quam Nicaeni Patres defenderunt, constanter teneant:

•Quemadmodum enim poterunt corrigere errata populorum, si ipsos error obsederit?• (Ep. I, P. L., XIII, 349)

Secunda vero epistula duobus constat fragmentis quorum unumquodque fortasse in diversis conciliis scriptum est quae, Damaso Papa praeside, habita sunt; eaque fragmenta ad catholicos orientales, propter perturbationes temporibus Valentis Imperatoris suscitatas, suo tempore perferri non potuerunt; quae tamen postea, cum in magnum coetum convenirent Episcopi, simul legerunt et, quod illis praecipuum visum est, excerpterunt ut concilii Actis intexerent. Omnis horum fragmentorum cura in hoc posita est ut omnium divinissimum mysterium sanctissimi viri confirmarent, id est, Sanctissimae Trinitatis consubstantialitatem:

•Absit ut fides pura variis coloribus adsuatur• (Ep. II, P. L., XIII, 352).

In fine Sanctae Synodi Patres sollemnia fidei verba in epistula allata subscribunt:

•Meletius, Episcopus Antiochenus, consentio omnibus suprascriptis, ita credens et sentiens: et si quis praeter haec sentit, anathema sit• (Ep. II, P. L., XIII, 353).

Tertia epistula series incipit epistularum ab ipso Damaso scriptarum eaque ad Paulinum Orientis Episcopum mittitur, qua eum adhortatur ut adversus haereses forti animo pugnet.

Hanc magna fidei professio in viginti quatuor articulos divisa consequitur, quam alii scriptores superiori epistulae adnumerant, alii quasi novam putant. Illis articulis breve prooemium praemittitur:

•Post Concilium Nicaenum quod in Urbe Roma concilium congregatum est a catholicis Episcopis, addiderunt de Spiritu Sancto. Et quia postea is error inolevit, ut quidam ore sacrilego auderent dicere Spiritum Sanctum factum esse per Filium...• (Ep. IV, P. L., XIII, 358).

et tum verbo «anathematizamus» tum verbis «si quis» incipiunt. En aliqua exempla:

•I - Anathematizamus eos qui non tota libertate proclamant, cum Patre et Filio unius potestatis esse atque substantiae.

•VI. - Anathematizamus eos qui duos Filios asserunt, unum ante saecula, et alterum post assumptionem carnis ex Virgine.

•X. - Si quis non dixerit semper Filium et semper Spiritum Sanctum esse, anathema sit.

•XVIII. - Si quis dixerit Spiritum Sanctum facturam, aut per Filium factum, anathema sit. (Ep. IV, P. L., XIII, 358-363).

Post viginti quatuor fidei articulos ea sequitur epistula quae Acholio ceterisque Macedoniae Episcopis data est. In ea ordinationem episcopalem cujusdam Maximi Cynici Divus Damasus vehementer improbat atque conqueritur:

•Sed quid aliud facere debuit improbitas hominum levissimorum, quam ut expulsi Ecclesia, intra parietes alienos ambientem, quantum intelligi datur, inquietum hominem ordinarent?• (Ib. col., 366).

Et simul adhortatur ut in proximo Concilio Constantinopolitano dignus Episcopus deligatur:

•Sinceritas vestra det operam quemadmodum praedictae civitatis Episcopus deligatur, qui nullam habeat reprehensionem• (Ib., col. 368),

neque aliquid immutetur de institutis majorum Episcopos transferendo de alia ad aliam sedem episcopalem:

•ne patiamini aliquem contra statuta majorum nostrorum de civitate alia ad aliam transduci, et deserere plebem sibi commissam• (Ib., col. 368).

Eidem Acholio, Episcopo Thessalonicensi, sextam epistulam scribit, Rusticum obsecrans ut commendatum habeat,

•ut Deo propitio in peregrinatione constitutus intelligat se a consacerdotibus Dei et diligi et honorari• (Ep. VI, P. L., XIII, 370).

Denuo ordinationem Maximi conqueritur:

•rectius igitur fecerit sanctitas tua, si dederit operam ut de cetero catholicus constituatur, cum quo nobis Deo propitio, possit pax perpetua perdurare• (Ib., col. 360).

Habemus praeterea Epistulam Episcopis Orientis, qui praeerant, missam, quae et Graece reddita exstat.

Veniamus nunc ad epistulas, quas Damasus beato Hieronymo scripsit, qui quidem Summo Pontifici magno fuit usui in multis rebus, et cujus operam magnopere adhibuit quo tempore ejus consiliis Romae utebatur. Earum primam, cum brevissima sit, totam hic afferre placet. In ea Summus Pontifex Sacrarum Scripturarum virum peritissimum obsecrat ut sibi, quid apud Hebraeos verbum «hosanna» valeat, interpretetur.

•Commentaria cum legerem Graeco Latinoque sermone in Evangeliorum interpretatione a nostris, id est, orthodoxis viris, olim ac nuper scripta de eo quod legitur «Hosanna Filio David», non solum diversa sed etiam contraria sibi met proferunt. Dilectionis tuae est, ut ardenti illo strenuitatis ingenio, abscissis opinionibus, ambiguitatibusque suppositis, quid se habeat apud hebraeos vivo sensu scribas ut et de hoc sicut et de multis, tibi curae nostrae in Christo Jesu gratias referam• (Ep., VIII, P. L., XIII, 371).

In altera, Summus Pontifex eximium Scripturarum Doctorem belle hortatur ut scribat:

«Dormientem te, et longo jam tempore legentem potius scribentem, quaestiuiculis ad te missis excitare disposui: non et quod legere non debeas, hoc enim veluti quotidiano cibo alitur et pinguescit oratio: sed quod lectionis fructus sit iste, si scribas» (*Ep. IX, P. L. XIII, 371-372*)

Narrat quam sibi gratissima ejus sint scripta eaque majore aviditate legere quam opera clari v. Lactantii:

«Fateor quippe tibi, eos quos mihi jam pridem Lactantii dederas libros, ideo non libenter lego quia et plurimae epistulae hujus usque ad mille spatia versuum tenduntur, et raro de nostro dogmate disputant: quo fit ut et legenti fastidium generet longitudo; et si qua brevía sunt, scholasticis magis sint apta quam nobis, de metris, et regionum situ et philosophis disputantia» (*ib. col. 373*).

Tandem Sacrae Scripturae responsa ab eo requirit:

«I — Quid sibi vult quod in Genesi scriptum est: omnis qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet»... cet. (*ib. col. 373*).

Et jam, ut finem faciam, tantum memorare liceat alteram fidei catholicae professionem in Concilio Romano, cui Damasus praefuit, editam.

Ex quibus omnibus infertur Beati Damasi epistulas, etsi scriptorem omnibus numeris perfectum non expromant, tamen quo amore studia litterarum coluerit atque propagaverit, plane nobis monstrare (1).

JESUS ASPA, C. M. F.

Commercium epistulare

(Cfr. quae de *Curtio* puero. n. 144, p. 151, sunt scripta)

Andreas Avenarius S. V. D. Joseph Mirio C. M. F. S. D.

Brevem propere accipe responsionem. Joseph Holzer, gymnasiarchus Lebacensis, ipse se quondam, quo jure me ego Avenarium, Xylandrum fecerat; *Lignarium* se potuit velle cognominari, quoniam, quod Germanice *Holz*, «lignum» Latine, «xylon» Graece est. Et fuere aliqui majoris auctoritatis viri in linguae Teutonicae provinciis, qui eo vocabantur nomine Xylandri. Tum vero Holzer noster a quodam sibi noto viro admonitus, ne nimium sibi sumeret, neque sibi appropriaret majorum virorum nomina, a Xylandro abstinere coepit, parum considerate, parum constanter, ut ego interpretor; nam hoc pacto nemini jam liceat proloqui vim et significationem sui nominis, si casu illa significatione memoria reviviscat alterius filii Adae. Et hactenus quidem de *Xylandro*.

Propero ad vocabula illius elucubratiunculae, quam ad te dederam luctus

(1) Sancti Damasi epistulas apud MIGNE in volumine XIII LATINAE PATROLOGIAE inscriptas invenies prout A. M. Merenda, Romae, anno 1754 edidit.

tenuandi manifestandaeque causa amicitiae. Non te fugiet, opinor, hodie ad diem Christi natalem filios familias multo majoribus a parentibus donari ludicris, quam nostri parentes praebebant nobis, pauperes parvo felicioribus. Et ita haud raro conspicias inter illas strenas parvam *ferriviam* cum omni *publicorum curruum* apparatu. Hic opust in primis aedificiis illis, apud quae *tramina* [*trenes*] consistunt, ubi emuntur *tesserac vectoriae* [*billetes*], ubi vectores expectant adventus traminum et abitus. Quae tu aedificia etiam *stationes* dicas. Significantius tamen dixeris illis pueris emi ad *currus* [*coche*] vel *carros* [*vagones*] et *vaporariam* (*motricem machinam*) [*máquina*] *stationales aedes*. *Rotalia* esse volo quae sunt Gallice, Anglice atque adeo Hispanice *rails*, quibus irrotantur curruum ferriviariorum rotae —nam ita prorsus existimo «rails» ab Anglis ex rotis petita—, et *orbilia* et *orbitas* aliarum rerum excitare spectra, quam illas ferreas perticas quibus in solo defixis lapsus lenitur rotarum. Porro *rotalia mobilia* —nam sic vocant Galli— ego feci *mutatoria* (substantive dumtaxat et pluraliter) quoniam his —vestris «aguja»— cursus traminis mutatur, in aliud *curriculum* [*línea*] traducitur. (1) *Lumina* [*discos*] praebeui pro «Lichter» et significantur, vel potius parum significantur *semaphora* illa, haud scio an etiam *mali signalis* vel *significativi mali*, vel *semanteria* vel *semanticae* (arbores) esse possint. *Receptacula* sunt mercium et supellectilis ferrivariae horrea, vestra «*deposita*». *Vitrata loculamenta* sunt vestri «*escaparates*», eademque liberius quidem, sed fortasse non nimium insulse *ostentationes*, id est *monstrationes* «*muestras*», voco, siquidem istis in loculis ostentantur res venales. Quodsi quem moveat, quod vocabula exeuntia in «-io» actionis potius sint vocabulo quam loci, responde et nos sic doctos a grammaticis, sed legisse etiam *cenationem* et *ambulationem*, loca, ubi cenatur vel ambulatur. Sic nulla mihi religiosi, quin locum, ubi merces a mercatoribus ostentantur, *ostentationem* appellem, quam vitro muniri oportet, ne, quod ostendatur oculis praetereuntium admoveatur digitis et tactui. *Gausapum* esto «*capote*», «*capa*», vel «*sobretudo*» manicatum si erit.

Discupio scilicet legere, quae habueris de «indigenis» qui mihi *enchorii*, vel *endemici*, vel *autochthones*, vel *interni* placent; conabar, Romae dum fui, *enchorios*, sed ave sinistra. —Memini etiam in quodam meo scripto abhinc annos circiter viginti tactam «*guttampercham*» esse, et erit non facile aliud nomen invenire pro hoc spissifluo gummi, neque necesse esse censeo in voce internationali ex ore Malesianorum ab Anglis excepta. —Quae tamen Xylander offert vocabula tribuenda illis lusibus, sic pone in PALAESTRA tanquam temptamina ultro cedentia melioribus. Aperte enim dico me minus novisse istos ludendi modos, multoque minus inventurum esse idonea eis cognomenta. Hortare per PALAESTRAM socios, ut, quae meliora viderint in medium proferant.

Vis frigorum a me feliciter depulsa est, vapores calidos mittente per conclavia hypocausti. Raucitas, quam contra gelidos ventos euntes traxeramus, nulla adhibita medicina soluta est, sed in praesens premimur molestia den-

(1) Accipio *lumina* et *semaphora*; cetera non satis placent (J. M.).

tium et unguium pedaliū et perpetuis diversisque occupationibus. Hoc nisi ita esset putasne futurum fuisse, ut nulladum conspiceretur linea e manu Avenarii profecta in Latinitate? Vale. Ex S. Augustini, Idibus Febr.

Andreas Avenarius. P. S. V. D. Joseph Xylandro gymnastarcho S. D.

Cum, quo die haec scribebam —et fuit is dies a. d. V Idus Februarias— tacitae delaberentur ex alto nives, hebdomada superiore frigoribus et stagna congelaverant, et in fenestrarum vitris congelaverant vapores. Et scis, quid nominis indere soleamus Germani illis figuris glaciatis, ubi primum mane calidis enisi lectulis conspeximus: Adeo descendisse sub *zerum* thermometrum, ut etiam fenestrae «*floribus*» obducantur «*glacialibus*». Nam sunt nobis illi flores «*Eisblumen*».

Et temptabam equidem his floribus indere nomen Latinum, findens, quae ad manum sunt, lexica, non modo Latina, verum etiam Graeca, Gallica, Italica: frustra universa. Ne ille quidem, qui tamen copiosus esse solet in recentioribus vocabulis, Duden Italicus, suppeditavit quidquam.

A me ipso igitur repetenda, si quam cuperem, vox. Cogitanti occurrunt *plumae* et *plumatilia*. En, inquam, dum me doctiores me doceant propiora, istas ego congelationes et figuras nominabo «*plumatilia fenestrarum*», et conquerentibus de hujus hiemis acerbitatibus et rigoribus statim accinam —nam cupiunt querulosi idem a nobis inflari cornu— etiam fenestras jam *plumari* totos dies. Sed tua simul meliora expetenda decreveram. Quae si data occasione rescripseris, feceris scilicet gratissimum.

E S. Augustini majore seminario et urbis Bonnae vicinitate. Vale.

Jos. M.ª Mir CMF. Dri. Jos. Holzer sal. pl.

Tuas libenter accepi litteras quibus luculente difficultates enodasti; illis scriptio «*de variis ludendi pila generibus*» annectebatur.

Et est cur tibi gratias referam maximas quod, valetudine tua nondum integra, iterum in PALAESTRAM contendis. Te tamen de ludis disserentem —liberius dicam?, amico indulgeas!— minus probavi quod veterem, qua ingressus eras in «*Societate Latina*» (a. 1938, II, p. 20), viam deseruisti et aliam a Dre. Padberg-Drenkpol («*Soc. Lat.*» 1939, III, p. 48) praemonstratam tentasti. Illa, ut ego opinor, clariora erant verba et ad Latinitatis naturam et colorem propius accedebant, hisce novis Graecis vocabulis si jam res ex sese parum dilucida, verbis timendum ne obscurior fiat. Hoc ipso cursu tabellario ad Patrem Avenarium scripsi eumque rogavi ut mutuo vobiscum, re iterum perpensa, quid de his vocabulis sentiatis, communicetis.

Ego vero vobis auctor sum ne veterem, *quoad res sinat*, rationem deseratis atque prae oculis, quid Moderator Societatis Latinae in Dri. Padberg-Drenkpol scriptionem ad calcem indicaverit, quid Dr. Lurz ibidem, a. 1940, I, p. 2, quid Dr. Lis a. 1940, II, p. 25, quid denique tu ipse scripseris, habeatis.

Integritatem puri sermonis Latini —ut Dr. Lis peracute monuerat— totis servemus viribus.

Quod si utriusque vestrum una erit sententia, vobis morem gerere curabo, sed, edita tua lucubratione, si qua detur nova via in quibusdam novis verbis propositis, fortasse tentabo.

Sed ne in legentium animos —si postea quaedam fuerint retractanda— dubitationem ingeramus, optandum ut prius cum P. Avenario rem conferatis.

Voluntatem, quam erga nos habuisti propensam, conjunctiorem servemus.

Cogitaram, novo ineunte anno, donum ad te mittere; quo vero te alio gaudere dono quam illo lexico Hispanico! —aliud sane in mentem non venit—. Illo diutius libentique utere animo.

Fac nostri memineris! Vos vestraque fortunet amplissime Dominus! Valet. Barbastro, pridie nonas februarias, anno 1954.

Andreae Avenario, Patri amcissimo, Josephus Holzer Lebacensis sal. plur.

«*Plumatilia fenestrarum*» legenti mihi conjectae sunt in animum plagulae illae, quibus fenestrarum lumina obscuramus, cum «*plumatilia*», si recte video, primum de textilium dicantur genere plumarum speciem prae se ferentium. Eandem interpretationem offendi apud collegam, qui cum a me interrogatus esset quemnam sensum subiceret sub hac propositione: «*Fenestrae plumatilibus obductae sunt*», ilico oppido sine cunctatione respondit: Videtur idem significare, quod «*Fenestrarum lumina pavitensibus sunt oblecta plagulis*». Nescio tamen an texta plumatilia ad plagulas conficiendas adhibeantur. Neque quemquam puto primo obtutu aut auditu sub «*fenestrarum plumatilibus*» intellegere humores halitu in vitreis fenestrarum quadraturis collectos et mirum in modum glaciatos, quos hieme usque hisce in regionibus admiramur, saepe propter frigus omnes artus trementes. Cur «*flores glaciales*», mi Avenari, recusas usurpare? Id utique scire velim. In *Juventute* videlicet Budapestina aliquando me meminisse legisse illud naturae daedalae ostentum idem habere nomen, quod supertugere gestis. Quid tergiversaris? Docti Celtiberi habent «*flores de escarcha*» [frequentius fortasse «*cristales de hielo*»], vividis Gallis «*fleurs de givre*» in usu sunt. Concedo quidem saepenumero fieri, ut illae glaciei incrustationes plumarum induere videantur formas, sed non semper ita est. Propterea meo humili iudicio tum tantummodo de *plumatis* incrustationibus sermo esse potest, cum re vera *plumarum* instar sunt. «*Plumari*» certe insolens est atque audax, mihi crede, translatio et solum e contextu intelligibilis. Verumtamen si forte plumarum designationes absunt, haec tecum cogita, quae tibi ad manus do: «*Obduci fenestras allassontibus glaciei crustis*», «*incrustari quadraturas crystallo*», «*vestiri eas floris glaciei crustis*». Equidem hercle non video, cur «*flores glaciales*» improbaveris. Significatissima est dictio. Edepol vero maneat.

Haec hactenus. Equidem gaudeo beatus, quod gelidum frigus se remisit

et tempus brumae asperissimum senescit versibus Geibelianis ex Hermannj Velleri interpretatione interim in memoriam revocatis;

«Jam licet acris hiems funesto saeviat imbri;

Post frigus rigidum tempora veris erunt»,

Cura, ut valeas.

Lebach, Kal. Mart. a. MCMLIV.

Amico amicus

Quid dicam de *dictionario illo generali illustratoque*, quod mihi tua pro benignitate incredibili donasti? Gratias tibi ago et quamdiu hanc vitam egero, habebō. Impresentiarum quidem quidquid ingenii est, si quid est, quidquid studiis atque occupationibus ordinariis detrahare possum, me scito in PALAESTRAM LATINAM mihi desideratissimam derivaturum.

Opportune etiam libellum de Divo Antonio Claretō, hujus aetatis apostolo Eucharistiae his temporibus tenebricosis lucidissimo tradidisti. Quo enim duce libello Carolum Alexandrum, filium majorem, qui proxima Dominica in Albis primum accessurus est ad sacram Synaxin, edocui, quantopere Sanctus Claretus Jesum in tabernaculo delitescens adamavisset quantoque sacram Communionem paravisset animi fervore. Si adfuisses, mi Mire, videbas, quam attentissimo animo Alexander animo me Eucharisticam rem prosequeretur tractantem. Atqui ipse sentiebam quantum in puerorum moribus christiane formandis umeris nostris impositum esset onus periculi plenum, illud divini Magistri in mentem revocans: «Sinite ad me venire parvulos!»...

Jam redire fas est ad athleticam rem. Scrupulos enim tibi injecerat, quod non in ea perstiti sententia, quam in «Societate Latina» dixeram. Sic mutatae sententiae afferre coactus sum argumenta. Post varias virorum doctorum disceptationes res ad eum perducta esse videtur eventum, ut *bothrosphaeris, rhabdosphaeris, antisphaeris* ludis, de quibus inter alia in PALAESTRA LATINA acturus sum, nomina sint decretoria. Anno enim 1952 in «Societate Latina» propositae sunt *Symbolae ad vocabularium neolatinum*, quae ut tertia pars operis posthumi Dris. Lurtii, cui index: «Die moderne Lateinbewegung mit Proben neulat. Schrifttums und Beiträgen zu einem neulat. Wörterbuch». i. e. «de neolatino qui dicitur motu seu de causis et studiis linguae Latinae his temporibus adaptandae cum speciminibus scriptorum neolatinorum». Sic 1. 1. p. 8, legitur: «Fussball»: *podosphaera, follispedalis*; p. 9, «Golf»: *bothrosphaeris*; eadem p. 9, «Hockeyspiel»: *rhabdosphaeris*; p. 18. «Ski»: *solea pedalis, chionopedilum*; p. 19, «Sport»: *disportus, athletismus, res athletica*; p. 20, «Tennispiel»: *antisphaeris*. — Hactenus Lurtius. Nihil igitur de *alsulegia*, nihil de *pilimalleo*, nihil de *taeniludio*. Vicit igitur sententia Dris. Padberg-Drenkpol. Rebus ita comparatis sententiamne meam mordicitus tenerem? Esset obstinaciae et pervicaciae. Quapropter re denuo perpensa ad Lurtii descendi senten-

tiam atque id eo magis, quod ille vir honestissimus, antequam placita evulgarer, res in «Societate Latina» a negotiis delectorum conciliis vehementer ultro citroque agitare solitus est. Minus tamen *antisphaeresis* mihi probatur. Tenebo *taeniludium*. *Bothrosphaeresis*: - *bothrion* apud medicos occurrit. Est cavum dentis. Qua de causa non est cur non admittamus *bothrosphaeresim*. *Rhabdosphaeresis*: - En *rhabdi* usus apud Apulejum, *de mundo* c. XVI. «*Rhabdos* autem generis ejusdem ad virgae perlongum colorata nubecula dicitur». Vides igitur magnis me inductum rationibus in «Societate Latina» a. 1940 p. 26 scripsisse: «*Rhabdosphaeram* significantiorem esse Avicennae *alsulegia*. Attamen cum tu, mi Mire, sis PALAESTRAE LATINAE moderator et sponsor, tibi quoque jus obvenit vocabula a conscriptoribus proposita aut probandi aut improbandi. Proinde hoc utere jure, uti tibi placet. Equidem non succensebo. Interim explicabo *malleorum ludum*.

His litteris adnectebam duo epistolia suavissimi Avenarii de *floribus glacialibus* (i. e. *flores de escarcha* (?) = *crustales de hielo*) aporiantis. *Plumatilia fenestrarum* ad artem spectant putidam et manu factam. Mihi non probantur. Loquatur ille scribatque de *floribus fenestrarum glaciatis* aut *glacialibus* et omnes puto intellegere, quid velit intellegi.

Vale! Deus O. M. Divaque Deipara Virgo tecum semper!

Lebach, Id. Febr., media nocte.

JOSEPHUS

EIBLIOGRAPHIA

A. PENNA — *San Jerónimo*. Trad. J. Riera Simó, p. 464; Ed. Luis Miracle, Barcelona, 1952.

Cl. vir Angelus Penna, qui hanc beati Hieronymi perscripsit vitam, non quidem laudationem sed historicam biographiam exarare est aggressus. Quare plane et sincere strictam Stridonensis formam profert, e documentis erutam sagaci ac diligenti iudicio perpensis, ex quibus et factorum seriem et mentem illius praeclarissimi viri deducit.

Illam vero normam historicis a Tullio propositam «ne quid falsi audeat», ne quid veri non audeat» prae oculis habens, in contextu eventuum et hominem et virum sanctum, et interpretem et exegetam dilucide proponit ea qua fuit actio et opera admirabili, paenitentia singulari, voluntate firmissima suam in excolendis disciplinis vocationem fideliter insequendi. Neque vero illae acerbitate praetereundae erant controversiae generis acris et acerbi et interdum vulgaris, — magna quidem res et multae cautionis in pertractando —, quae quidem nativa sua acerbitate et libertate ab auctore exponuntur, quin tamen iudicio

nostrae severioris aetatis ponderentur, sed illo ampliore saeculi IV expenduntur. Et in ea nobili cum Rufino controversia ponderata et aequo procedit animo, inter utrumque concertatorem et auctoritatem dividens et rei periculum; quo et Rufini famam, adeo ab adversario in periculo constitutam, vindicat.

Eadem auctoritate et gravitate reliqua hujus clarissimi viri facta et opera — tanta attingentis ac pertractantis — ante legentium animos proponit; quae quidem scriptor singulis perstringit capitibus, quibus Hieronymum et interpretem et exegetam, et theologum et «ascetam» et mysticum exagitat et expendit. Ex omnibus unum arbitramur optimum caput quod de Hieronymo agit Sacris Litteris impense vacante.

Opus tabulis chronologicis vitae et operum ditantur atque scriptorum et rerum indice. Perpulchra tabularum picturarum exempla librum exornant. Interpretatio optima est ac profluens. Hoc opere multi laboris et operae cl. scriptor — quo perfecta et humana tanti doctoris forma nobis exhibetur — maximam laudem apud viros eruditos promerebit.

JACOBUS SIDERA. C. M. F.

lando, in colloquendo, in disputando in ludendo aliisque in id genus sexcentis negotiis expediendis».

Jam vero his plane assentimur, quae in *prooemio* de ipsa operis elocutione adnectit G. Schwieder: «Nihilominus latinitas hic facilis quidem sed semper emendata, perspicua, profluens; laud raro Tulliana prorsus, aureae dixeris aetatis; saepius ex inferioribus hausta scriptoribus; interdum ex novo plane excusa idque nec sine causa nec sine arte».

Totum vero opus, quod «Palaestrae Latinae» lectoribus maxime commendamus, quinque in libros dispescitur Liber primus est de rudimentis et primis studiorum initiis, et quo primum discipulorum inter se, deinde ipsorum cum praeceptoribus colloquia continentur. Qui quidem XXVI colloquiis absolvitur (pp. 9-44) Liber secundus est de litterarum studiis rebusque eo pertinentibus et exercitationibus ludicris. Liber LVII colloquiis absolvitur (pp. 45-134). Liber tertius est de moribus aliisque extra litterarum studia actionibus. Eadem ratione LI adhibet colloquia (pp. 135-191). Liber quartus consequitur, qui de praeceptis vel his, quae pro praeceptis obtinet. LIV tibi colloquia offert (pp. 193-249) Denique liber quintus est de rebus gravioribus et quae iudicium postulant atque exercent. Qui XXV colloquiis absolvitur (pp. 251-324)

Haud omnino displicet operis Index (pp. 325-355). Id autem, nisi fallor, quam plurimum utilitatis, alumnis prae primis, afferret, si vocabularium rerum praecipuarum amplecteretur. Auctoris quidem toto capite vota annuimus: «Abi igitur, opusculum meum, fidenter abi quoquo versus certum te esse animorum amicule colloquentium adjumentum, perge longe lateque per orbem et omnium, cum primis juvenum, animos flagrante incende et ale virtutum ardore. Nil enim pretiosius, nil jucundius, nobilitas nihil sibi exspectat Auctor».

ILDEPHONSUS GONZÁLEZ, C. M. F.

EMIL VETTER. — *Handbuch der Italischen Dialekte*, I Band; Texte mit Erklärung, Glossen, Woerterverzeichnis. Heidelberg, 1953. Carl Winter, Universitaetsverlag.

Liber maximi plane momenti magnique ponderis hic; sed ex ipsa ejus modi doctrina materiaque, his fere elaboratus a claro Dre. Vetter est, qui ad imum quidem philologicam rem Romanicam callere exoptant atque intendunt. Est vero hoc primum operis volumen: textus nempe cum explicationibus, glossis et vocabulariis (pp. VIII, 447)

Atque incipit clarus rem scriptor studio scriptorum Oscarum adhuc notarum, in quibus textus minutatim interpretari felici omne conatur. Deinde scriptoribus studet Oscis incolarum vero in septentrione degentium: Pallanorum, Vestinorum, Marrucinorum. Consequuntur tum enucleanda varia scripta Volscorum, Marsorum, Sabinarum, Umbrorum, Faliscorum et Capenorum. Denique ad Latium quidquid pertinere videtur hac in re, sedulo auctor perstringit lectorisque facile intelligendorum viam aperit textorum.

Exstant insuper in ultima parte operis, cum glossas tum vocabula, mutuata ex Italicis dialectis. Solida autem cura et notitia exaratus index verborum, qui quidem perfacilem studentis reddit hujus plane scitae lucubrationis usum. Immo vero, magno opere, si quid mel est iudicis, ditata hoc volumine manet Bibliotheca Indogermanica, quae cura studioque praeclaris Dris. Hans Krahe adhuc edita est in laudem verae scientiae atque artis philologicae.

Quocirca et lectoribus commentarii nostri «Palaestrae Latinae» hujus modi rei curiosis maxime librum commendamus. Atque animo rependimus grates domui editrici Carl Winter, quae praecipuum opus nobis transmissum, recensionis ergo, benigne voluit.

ILDEPHONSUS GONZÁLEZ, C. M. F.

Typographia — F. Camps Calmet. — Teleph. 54. — Tarregae in Ilerda Prov.